

گزارشی از فعالیتهای مرکز در جلسه شورای فرهنگستان زبان و ادب فارسی*

دکتر حداد عادل: مقدمتاً بعد از خوش آمدگویی مجدد به حضور آقای اکبر ایرانی و تشکر از اینکه دعوت ما را پذیرفته‌اند، عرض می‌کنم که عموم اعضای پیوسته فرهنگستان با مرکز نشر میراث مکتوب و شخص آقای ایرانی آشنا هستند، لکن به اختصار عرض می‌کنم که اهتمام به چاپ نسخه‌های خطی یکی از آرزوهای همه دوستان فرهنگ ایران بوده است. از ده‌ها سال پیش همیشه صحبتش بوده که به موازات حفظ نسخه‌های خطی، احیای این نسخ و عرضه آن به اهل علم کاری است بایسته. حالا قبل از انقلاب کارهایی شده و بعد از انقلاب هم کاری که بنده و آقای دکتر پورجوادی و دکتر محقق در جریانش بودیم، فعالیتی در بنیاد دایرةالمعارف اسلامی شد که وقتی آقای مهندس موسوی نخست وزیر بودند، بودجه‌ای تأمین شد و تعدادی از نسخه‌های خطی در آن زمان چاپ شد. ولی آن کار با فعالیت دیگر بنیاد سنجیتی نداشت، بعد متوقف ماند. بارها دلسوزان توصیه می‌کردند که یک مؤسسه معتبری برای این کار به وجود بیاید تا اینکه در زمان وزارت آقای مهندس میرسلیم این دفتر تأسیس

*. این گزارش را آقای ایرانی، رئیس مرکز روز دوشنبه مورخ ۸۳/۷/۷ در حضور رئیس و اعضای پیوسته فرهنگستان ارائه کردند.

شد و وزرای بعدی هم تقویت کردند و بحمدالله امروز ما صاحب یک مؤسسه معتبر هستیم که به مدیریت آقای اکبر ایرانی اداره می‌شود و بنده فکر کردم در این اولین جلسه که بعد از تعطیلات تابستانی داریم، خوب است که ایشان یک گزارشی از کم و کیف فعالیت‌های این مرکز بدهند و قطعاً آگاهی بر کار این مرکز برای اعضای محترم مفید است. جناب آقای ایرانی بفرمایید.

آقای ایرانی: بسم‌الله الرحمن الرحیم. بنده برای چنین افتخاری که امروز نصیب شد، روز شماری می‌کردم. امیدوارم حمل بر خودستایی نشود که می‌دانیم «تزکیه المرء نفسه قبیح» غرض ارائه اطلاعات و کارهایی است که در این مدت انجام شده و فکر می‌کنیم حرکتی که در مرکز نشر میراث مکتوب آغاز شد، بسیار لازم و جای آن خالی بود. من ابتدا تشکر می‌کنم از این فرصتی که در اختیار بنده قرار داده‌اند و پوزش می‌خواهم از اینکه وقت عزیزان را می‌گیرم. یک شعر معروفی است:

العُلَى محظورةٌ إلاَّ عَلیٰ من بنا فوق بناء السلفِ

پیش از انقلاب بنیاد فرهنگ، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، انجمن آثار ملی و مراکز دیگری که به نحوی در تحقیق و نشر و احیای متون کلاسیک و آثار برگزیده مهم اهتمام می‌ورزیدند و کار می‌کردند. بعد از انقلاب این مراکز متعدد و پراکنده شد در شهرهای تهران و قم و شیراز و مشهد و جاهای مختلف، دانشگاه‌ها اهتمام ورزیدند، در مشهد مقدس، بنیاد پژوهش‌های اسلامی فعالیت گسترده‌ای کرد، در قم مؤسسه آل‌البیت و دفتر تبلیغات اسلامی وابسته به حوزه علمیه و کتابخانه آیت‌الله مرعشی، در تهران کتابخانه مجلس شورای اسلامی و انتشاراتی‌های دیگری هم همین‌طور به نشر متون کم و بیش اهتمام ورزیدند. این کار، کاری است هزینه‌بر و بی‌سود و درآمد و می‌بایست با پشتیبانی‌ها و کمک‌های دولتی و ملی رونق می‌گرفت. این مرکز در سال ۱۳۷۳ در معاونت فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی شکل گرفت. مطالعات گسترده‌ای انجام شد و فهرستی فراهم آمد که خیلی زمان برد و خیلی کار شد. فهرست را برای خیلی از استادان فرستادیم. این فهرست در بردارنده حدود ۳۰۰ - ۴۰۰ عنوان از آثار خطی چاپ نشده و آثار چاپ سنگی غیر منقح بود که باید چاپ می‌شد. حتی این فهرست برای مقام معظم رهبری هم فرستاده شد و خدمت خیلی از استادان مانند استاد منزوی، ایرج افشار، مرحوم سیدعبدالعزیز طباطبایی و مرحوم دانش پژوه و استادان دیگر هم فرستادیم و پی‌گیر آن بودیم که چه کاری باید به چاپ برسد و به چه

نسخه‌هایی اهمیت بدهیم. نهایتاً یک فهرست با ۱۰۰ عنوان انتخاب شد که بسیار ما را کمک کرد. تقریباً از آن فهرست حدود ۶۰-۷۰ عنوان چاپ شد. مقام معظم رهبری هم مرحمت فرمودند و لطف کردند یادداشتی برای ما فرستادند و توصیه‌هایی فرمودند که: «اهتمام به آثار فارسی شیعه در کارتان بیشتر باشد، در گذشته کمتر به این مسأله توجه شده و از چاپ کارهایی که باعث اختلاف بین شیعه و سنی می‌شود هم بپرهیزید».

و ما این دو مسئله را سرلوحه کارهایمان قرار دادیم و فکر می‌کنم نسبتاً موفق بودیم. مثلاً از آثار شیعی که اصلاً شناخته شده نبودد قائق‌التأویل ابوالمکارم حسنی به تصحیح و تحقیق آقای جويا جهانبخش چاپ شد و استاد خرمشاهی مقاله‌ای برای این کتاب نوشتند و این کار را معرفی کردند. که در فصلنامه آینه میراث ش ۲۲ به چاپ رسید. مصابیح‌القلوب حسن شیعی سبزواری و راحة‌الارواح او و آثاری که از بزرگان فارسی نویس شیعی سده‌های ۶ و ۷ و ۸ هجری که شناخته شده نبودند، چاپ کردیم. تعریف ما از میراث مکتوب این بود که نسخه‌های به جای مانده از گذشتگانمان تا پایان دوره قاجار، حتی اگر چاپ سنگی هم شده ولی چاپ آن منقح نیست، با مقابله با نسخه‌های بهتر چاپ و در اختیار مردم باید قرار بگیرد؛ اینها هم در این مجموعه‌ها بوده و ما موفق شدیم در طول ۱۰ سال تلاش ۱۱۵ عنوان و ۱۳۰ جلد تحقیق و تصحیح و چاپ کنیم. فراوانی نسخه‌های خطی در ایران و کشورهای مختلف تا به حال احصاء نشده است، تخمیناً گفته شده که حدود ۴۰۰-۵۰۰ هزار نسخه در ایران است که از اینها حدود ۱۰۰-۱۵۰ هزار نسخه فهرست شده و همین تعداد هم در کشورهای شبه قاره (هند و پاکستان)، آسیای مرکزی، ترکیه، کشورهای اروپایی و حتی آمریکا وجود دارد که ما با اعتبار اینکه وظیفه خودمان فقط پژوهش این کار است، گفتیم برنامه‌هایمان را طوری تنظیم کنیم که آثار ارزشمند چه در ایران و چه در کشورهای دیگر شناسایی و به طبع و نشر آنها اهتمام ورزیم. از اهداف این مرکز ایجاد یک جریان اصیل فرهنگی و تصحیح متون و مباحث پژوهشی میراث مکتوب است. هدایت و حمایت نسل جوان و استعدادهای جوان که علاقه‌مند به این مباحث هستند، جزو برنامه‌هایمان بوده است. تقریباً از حدود ۱۰۰ مصحح، تعداد ۶۵ الی ۷۰ نفر زیر ۵۰ سال یعنی بین ۲۰ تا ۵۰ سال هستند که نسبتاً توانسته‌ایم بخش عمده‌ای از توجه محققانی را که علاقه‌مند به احیاء متون هستند، به کار جذب و جلب کنیم. باز در راستای همین هدف به پایان‌نامه‌های

دانشجویی توجه کرده‌ایم، ضمن اینکه پایان نامه‌های خوب را بررسی کرده‌ایم و دانشجویان را واداشتیم تا دوباره نسخه‌ها را بخوانند، چون دردانشگاهها کار جدی روی پایان نامه‌ها نمی‌شود، بعد متوجه می‌شدند که کار را آنطور که باید و شاید انجام نداده‌اند. همین توجه به کارهای دانشجویی که ما رعایت کردیم، باعث شد که بعضاً در مراسم کتاب سال دانشجویی بیش از ۳ عنوان از این آثار تصحیح شده برنده جایزه بهترین پایان نامه شود. کتاب احیای حکمت تصحیح خانم فاطمه فنا در ۲ مجلد در حکمت مشاء به قلم قرچغای خان تألیف شده است. همینطور سندبادنامه تصحیح آقای دکتر کمال‌الدینی و کتاب تحفة الملوك تصحیح آقای احمدی دارانی در کتاب سال دانشجویی جایزه گرفت. اینها کارهایی بوده که ما انجام دادیم و الآن استادان گاهی برای ما نامه می‌نویسند و از ما می‌خواهند متنی را برای رساله دکتری پیشنهاد بدهیم، و اخیراً دستورالکاتب را به آقای احمدی دارانی به عنوان تز دکتری‌اش پیشنهاد دادیم که با نسخه‌های دیگر کار تصحیح را شروع کرده‌اند. کارهایی که در مرکز انجام شده، کارهایی است که باید به نحو مطلوب تری پیگیری و انجام شود. کتابها در ۴ موضوع اصلی تقسیم بندی شده که شامل علوم و معارف اسلامی با جلد سبزرنگ، زبان و ادبیات فارسی با جلد توسی متمایل به سفید، تاریخ و جغرافیا با جلد آبی روشن، و علوم و فنون با جلد لاجوردی است. علوم و معارف شامل فلسفه و کلام و عرفان و تفسیر قرآنی و اخلاق است که ۴۲ عنوان تا به حال منتشر شده. در زبان و ادبیات فارسی، قدیمی ترین متن چاپ شده تفسیری کهن به پارسی است که مرحوم دکتر آیت الله زاده شیرازی نسخه آن را در روستایی در شمال کشور از امام جماعت مسجدی دریافت کرده تقریباً تاریخ آن مربوط به اواخر یا اواسط سده چهارم هجری است. در ادبیات عرب هم خریدة القصر و جريدة العصر عماد کاتب اصفهانی را چاپ کردیم. بخش‌های شام و عراق و اندلس این کتاب قبلاً چاپ شده بود و قسمت ایران و ماوراءالنهر چاپ نشده بود که جناب دکتر آل طمعه آن را تصحیح کردند و چاپ کردیم و این هم کتاب سال شد. همین طوردیوان ابی بکر خوارزمی را چاپ کردیم. بقیه آثار فارسی حدود ۳۵ عنوان، تاریخ و جغرافیا ۲۲ عنوان، و علوم و فنون شامل طب و نجوم و آیین خوشنویسی و سیاق و جواهرشناسی ۱۱ عنوان، سه جلد هم فهرست نسخه‌های خطی شهرهای بابل و خوی و چالوس را چاپ کردیم، یک جلد راهنمای تصحیح متون تألیف آقای جويا جهانبخش را نیز برای استفاده برای محققان جوان چاپ کرده‌ایم. ۲۳

شماره نیز از مجله آینه میراث چاپ شده و اخیراً مجوز علمی - ترویجی برای این مجله گرفته‌ایم.

در رابطه با جلب مشارکت‌ها از مراکز علمی، ما از اول سال ۷۳ که این مرکز زیر نظر معاونت فرهنگی وزارت ارشاد شکل گرفت تا سال ۷۸ که مستقل شد و به صورت هیأت امنایی تاکنون اداره می‌شود نیز کوشا بوده‌ایم. اعضای هیأت امنای جناب آقای مسجد جامعی، استاد عزیز جناب آقای دکتر محقق، جناب آقای دکتر ابوالقاسم امامی^۱، حجة الاسلام جناب آقای الهی خراسانی و این حقیر است. از سال ۷۳ تا ۷۸ طرح ارشاد این بود که این متون را ناشرین چاپ کنند و ما از آنها حمایت کنیم و این کار صورت گرفت. حدود ۷۰ عنوان اثر با مشارکت ناشران دیگر چاپ کردیم. این طرح عملاً با شکست مواجه شد، چون بخش خصوصی توان این کار را از نظر مالی نداشت و انگیزه و علاقه‌ای هم نداشتند. لذا چاپ این کارها با تأخیر مواجه می‌شد و مسائل متعددی پیش آمد که ناچار شدیم خودمان همه مسائل را از درخواست نسخه گرفته تا دیگر امور فنی و تولید و نظارت پیگیری کنیم. یکی از کارهای حمایتی ما این بوده و هست که یکی - دو نسخه اساس مصحح را چه از داخل و چه از خارج تهیه کنیم و باز اگر مصححی بوده که توان تهیه نسخ را نداشته ما برای کمک به او تا ۳ - ۴ نسخه هم گرفته‌ایم و در اختیارش گذاشته‌ایم تا امر تصحیح به انجام رسد.

در مشارکت‌هایی که در سال ۷۳ تا ۷۸ انجام داده‌ایم، تقریباً ۱۵ ناشر با ما همکاری کرده‌اند، از سال ۷۸ تاکنون با مؤسسات مختلفی همکاری داشتیم با فرهنگستان هنر در انتشار کتاب‌الادوار صفی الدین ارموی که در موسیقی است، با فرهنگستان علوم در چاپ جهان دانش که در علوم نجوم است، با سازمان اوقاف دو اثر قرآنی دقائق التأویل و تحفة الفتی فی تفسیر سورة هل اتی را چاپ کردیم. اخیراً آقای دکتر اعوانی پیشنهاد مشارکت با انجمن فلسفه را داشتند. ما حدود ۵ عنوان از کارهای فلسفی‌مان را پیشنهاد دادیم، خیلی استقبال کردند و نظرشان این بود که از ما حمایت کنند. تقویم‌الایمان میرداماد با جناب آقای دکتر مهدی محقق و شعبه اسلامی دانشگاه مک‌گیل همکاری کردیم. با کتابخانه مجلس شورای اسلامی هم در چاپ دو کتاب مشارکت داشتیم: یکی صراط‌المستقیم میرداماد و دیگری روضة‌المنجمین شهردان رازی که اخیراً منتشر شده است. اما طرح‌ها و برنامه‌های جاری و آتی این مرکز شامل ۵ جلد فهرست نسخه‌های خطی است که در دست چاپ داریم.

از شهریور سال گذشته یک سلسله نشستهای علمی - پژوهشی را در مرکز قرار دادیم که هر ۱۵ روز یکبار برگزار شده است. سال گذشته ۱۰ نشست برگزار شد، امسال ۱۶ تا ۲۰ نشست اعلام کرده‌ایم، و در این نشست‌ها قصد داریم متونی را که چاپ کردیم، مورد نقد و بررسی قرار بدهیم. هفته پیش دیوان بسحاق اطعمه شیرازی مورد نقد و بررسی قرار گرفت، آقای دکتر رستگار فسایی و آقای دکتر پورجوادی شرکت داشتند. با برگزاری این نشستها اشکالات خودمان را بررسی می‌کنیم و تأثیر خوبی هم در روش تصحیح، در تهیه نمایه‌های پایانی کتاب و نقد اثر داشته است. به مناسبت روز سه‌وردی که ۵ شهریور بود، نشستی برگزار شد. در مورد آثار و افکار میرداماد هم نشستی داشتیم. این نشستها هم جزء برنامه‌هایی است که ما در طول سال داریم. مشارکت در همایش‌های داخلی و خارجی نیز از جمله فعالیت‌های مرکز است. اخیراً در همایش بین‌المللی ابن‌سینا مشارکت کردیم و مقالات و همایش را به صورت CD تکثیر کردیم. ۲۷ آبان ماه همایش بزرگداشت اقبال لاهوری را داریم با مشارکت معاونت پژوهشی دانشکده ادبیات دانشگاه تهران، بزرگداشت اقبال لاهوری به مناسبت یکصد و بیست و هشتمین زادروز تولدش است. به مناسبت همایش بین‌المللی ارموی عکس نسخه‌هایی از آثار او را از ترکیه درخواست کردیم، و توانستیم تصویر ۲ نسخه‌ی الودار و شرح شرفیه را از طریق ایمیل دریافت کنیم و تاکنون نزدیک ۲۰ CD توانسته‌ایم از این نسخه‌ها جمع‌آوری کنیم که آرشیو خیلی خوبی خواهد بود.

در ۶ اسفند به مناسبت طرحی که اشاره خواهیم کرد، با همکاری مرکز تحقیقات فارسی پاکستان در اسلام‌آباد همایش یک روزه «احیای میراث شبه‌قاره» را داریم و درباره‌ی ضرورت احیای میراث مشترک ایران و شبه‌قاره بحث خواهیم پرداخت.

همه واقف هستید که ده‌ها هزار نسخه خطی در شهرهای مختلف هند و پاکستان موجود است. آقای دکتر عارف نوشاهی دبیر طرح «احیای میراث شبه‌قاره» شدند و قرار شد تا پایان سال ۲۰ نسخه‌ای که معرفی کرده‌اند، به ۵۰ نسخه برسانند، و ما برخی از متون ارزشمند فارسی شبه‌قاره را فاکسیمیله می‌کنیم. تصحیح بعضی از متون با همکاری محققین پاکستانی صورت می‌گیرد. شبیه همین طرح را هم با آقای دکتر توفیق سبحانی و آقای دکتر صفت گل صحبت کردیم درباره‌ی میراث دوره عثمانی. در دانشگاه آنکارا ۱۸ هزار نسخه خطی فهرست نشده نگهداری می‌شود. بسیاری از نسخه‌های ارزشمند فارسی که ما را می‌تواند به شناخت بهتر آن دوره‌ها و مناطق کمک کند، آنجا

وجود دارد. این طرح مطالعاتی هم در آن حوزه پیگیری می‌شود و به احیاء و نشر تعدادی از آثار فارسی دوره عثمانی هم اقدام خواهیم کرد.

برای مرکز، از وزارت علوم، تحقیقات و فن آوری، مجوز ۳ گروه پژوهشی گرفتیم و مرکز پژوهشی میراث مکتوب به ثبت رسید. از سال آینده هم در نظر داریم هر سال نکوداشتی برای یک ایران شناس داشته باشیم و اوایل امسال از آقای ریچارد فرای در فرهنگسرای نیاوران مراسم تجلیل به عمل آوردیم و آقای مسجد جامعی تقدیرنامه‌ای به ایشان اهداء کردند. در آبان ماه سال آینده هم ان شاء الله از آقای فرانسیس ریشار تجلیل خواهیم کرد.^۲

کار ارزنده و مهم دیگری هم در کنار فعالیت‌هایمان داشتیم برای اینکه متون در اختیار جوانان قرار بگیرد، سالها فکر کردیم این متون که منابع تحقیق استادان و دانشجویان و دایرة المعارف علوم است، چگونه می‌توانند مورد استفاده جوانان قرار گیرند. طرحی به نام «کارنامه دانشوران ایران و اسلام» را راه‌اندازی کردیم با همکاری جناب آقای مختاری‌پور مدیر مؤسسه اهل قلم. هم اکنون حدود ۷۰ عنوان از متون برجسته مانند آثار عطار، نظامی، گلستان سعدی و شاهنامه و... توسط مصححان و محققان بازنویسی و چاپ شده است. این طرح ادامه خواهد داشت. کار دیگری هم در شورای علمی مرکز تصویب شده در مرحله انجام است و آنهم طرح ارج نامه مصححان بزرگ از محمدخان قزوینی گرفته تا بزرگان دیگر است. در این ارجنامه‌ها روش کار آنها بررسی می‌شود. به هر حال:

بِقَدْرِ الْكَدِّ تَكْتَسِبُ الْمَعَالِي وَ مِنْ طَلَبِ الْعُلَى سَهْرُ اللَّيَالِي

دیشب دیوان حافظ را باز کردم، دیدم هرچه من می‌گویم از خودم است، چیزی هم از جناب حافظ تفأل کردم که این ابیات آمد:

هر نکته‌ای که گفتیم در وصف آن شمایل

هر کو شنید گفتا لله در قائل

تحصیل عشق و رندی آسان نمود اول

آخر بسوخت جانم در کسب این فضایل

متشکرم.

[تشویق حاضران.]

دکتر حداد عادل: این تشویق به نشانه تقدیر از یک مدیر فرهنگی است و انصافاً

گاهی مدیر مدبّر فرهنگی کارصد دانشمند را به راه می‌اندازد و سامان می‌دهد و متأسفانه ما در عرصه فرهنگ، مدیر فرهنگی کم داریم تا این ذخائر فرهنگی ما را از قوه به فعل در بیاورد. کارهایی که آقای ایرانی در این ۱۰ سال کردند، قابل قیاس با کاری که بنیاد فرهنگ ایران انجام داد، نمی‌خواهیم بگوییم بیشتر است یا کمتر است، در قدّ و قامت فرهنگ ایران است و خوب که ما در کنار توجّهی که به نقص‌ها و کمبودها و کم کاری‌ها داریم، از تلاشهایی هم که شده و به نتیجه رسیده باخبر باشیم. من نمی‌دانم چرا متأسفانه در طبیعت ما ایرانی‌ها این سرشته شده است، مثل اینکه طبیعت ثانوی ما شده همیشه از دردها و رنج‌ها و کمبودها بنالیم، وقتی ۲۰ نفر دور هم می‌نشینیم نُقل مجلس مان عیب‌جویی و سخن از نقص‌ها و کمبودهاست، اصلاً دنبال این نمی‌گردیم که از یک کار مثبت انجام شده سخنی به میان بیاوریم.

الحمدلله این کار، کاری بوده که با تلاش و هنرمندی و همت به نتیجه رسیده و همین طور که ملاحظه کردید «توتی اُكلها كلّ حين بأذن ربّها» مرتباً هم دارد ثمر و میوه می‌دهد و ان شاءالله آقای ایرانی موفق باشند. بعضی از اعضای پیوسته فرهنگستان مشارکت و مساهمت داشتند در این کاری که تا به اینجا رسیده، بقیه اعضا هم ان شاءالله کمک کنند و در رشته خودشان و کتابهای مورد علاقه خودشان این مؤسسه را تقویت کنند. آقای دکتر پورجوادی مطلبی دارید، بفرمایید.

دکتر پورجوادی: من واقعاً قلباً خوشحال شدم آقای ایرانی را دیدم. هروقت بنده ایشان را می‌بینم یاد کارهای خوب ایشان می‌افتم و به هر حال امیدوارم هرروز بیش از پیش موفق باشند. دوسه پیشنهاد بود که بنده می‌خواستم عرض کنم، یکی از جنبه‌های مثبت مرکز نشر میراث مکتوب این است که کتابهایی که چاپ می‌کند، صرفاً در مورد یک زمینه خاص مثلاً ادبیات فارسی و کتابهای فارسی نیست. به هر حال فرهنگ ایران فقط به زبان فارسی نیست، بسیاری از متون ما به زبان عربی است، بخصوص در بعضی زمینه‌ها که اصلاً در کلّ به زبان عربی است و خوشبختانه مرکز نشر میراث مکتوب به این نکته مهمّ توجه کرده و در کنار آثار فارسی، کتابهای عربی را هم چاپ کرده است. به چاپ آثار مختلف فلسفی، کلامی، روایی و علوم مختلف توجه کرده است. نکته دیگر که می‌خواستم عرض کنم این است که ما در گذشته به نسخه‌های خطی توجه می‌کردیم و تمام توجه مان به زبان فارسی بوده یا مثلاً به ادبیات فارسی. شما ببینید مرحوم مینوی وقتی آن میکروفیلم‌ها را آورد توجه ایشان به آثار فارسی بود. اخیراً نامه‌ای داشتم از

پسرم که یک ماه به ترکیه رفته بود و علاقه او بیشتر به آثار کلامی و فلسفی بخصوص در قرن نهم است. نوشته گنجینه‌ای در این موضوع در کتابخانه‌های ترکیه است. بی‌نظیر است و هیچ جا نیست. ارتباط خیلی نزدیکی بین ایران و عثمانی برقرار بود و بخصوص در شیراز. زمانی که اوج فعالیت‌های فرهنگی و علمی و هنری در قرن نهم وجود داشت، یک ارتباط تنگاتنگ بین شیراز و عثمانی‌ها بود و به همین دلیل بسیاری از این کتابها که در آن دوره تألیف شده، نسخه‌هایش در ترکیه هست. می‌خواستم بگویم شما فقط دنبال آثار فارسی در ترکیه نباشید. ترکیه خیلی نسخه دارد، بخصوص آثاری که مربوط به قرن نهم و قبل از آن است که عثمانیها با ایرانیها در تماس بودند علی‌الخصوص با شیراز ارتباط داشتند. کتاب دیگری را هم که می‌خواستم بگویم در دستور کارتان بگذارید کتاب بحرال فوائد است که در قرن ششم نوشته شده و مؤلف آن هم شناخته شده نیست. مرحوم دانش پژوه بر اساس یک نسخه خطی آن را چاپ کرد، ولی این کتاب این سه نسخه دارد، یک نسخه بسیار مهم و قدیمی از آن در لیدن است و از همان نسخه یک کپی در دانشگاه تهران هم هست، دو نسخه دیگر هم هست که خود مرحوم دانش پژوه آنها را شناسایی کرده است. متن چاپی ناقص است و با توجه بر اینکه این کتاب متون فوق العاده مهم زبان فارسی است که در زمینه‌های مختلف نوشته شده و از نظر مسائل اجتماعی و کلامی، اعتقادات دینی، حتی جنبه‌های ادبی اهمیت دارد، اگر این کتاب را در فهرست کارهایتان بگذارید و بتوانید مجدداً با تمام نسخه‌های دیگری که از این کتاب پیدا شده، تصحیح و چاپ کنید، به نظر من بسیار مهم و ارزنده است.

دکتر حداد عادل: خیلی متشکرم، وقتان تقریباً تمام است. من هم دو جمله عرض می‌کنم: یک مطلب اینکه نسخه‌های خطی بسیار نفیسی از حیث صورت و معنا در کتابخانه‌های اروپاست که اصلاً تماشای اینها لذت بصر می‌آورد. بنده سال گذشته که در فرانسه بودم موفق شدم تعدادی از نسخه‌های نفیس کتابخانه ملی فرانسه را ببینم در بیبلوتک ناسیونال، این نسخه‌ها به اعتبار اینکه نفیس بوده، به کتابخانه‌های خارجی منتقل شده است. ان شاءالله خود حضرت عالی سفر ۲-۳ ماهه‌ای ترتیب دهید و از کتابخانه‌های مسکو و سن پترزبورگ، وین و برلین، پاریس، لندن و حتی آکسفورد دیدن کنید و یک دوره از آثار چاپ شده خودتان را اهدا کنید و از کم و کیف نسخه‌های خطی آنجا هم مطلع شوید، این امر یک افقی را پیش روی شما برای کار آینده باز می‌کند که بسیار گسترده‌تر از قبل است. یکی از فواید جنبی این کار ارزشمندی که شما

می‌کنید، ایجاد بازار کار برای نسل جوان است که ما امروز در دانشگاه‌ها داریم تربیت می‌کنیم و سرمایه‌گذاری در این حوزه در واقع ایجاد اشتغال هم هست. عده‌ای افراد با استعداد که فرضاً آمده‌اند در دبیرستان فرهنگ و با معدل نزدیک ۲۰ فارغ‌التحصیل شده‌اند، بنده اینها را از رشته‌های تجربی و ریاضی به قول شما با لطایف الحیل منصرف کرده‌ام و به رشته علوم انسانی مثل ادبیات فارسی و تاریخ و... آورده‌ام. حالا فارغ‌التحصیل دانشگاه شده‌اند و به قول آقای آیتی: «تُمَّ ماذا» حالا چه کار بکنند. الان وقتش است که در این جور فعالیت‌ها از وجود آنها استفاده شود. همین جویا جهان‌بخش که الان یک صاحب نظر و محقق شده، و خوشبختانه شما از وجودش استفاده می‌کنید. به هر حال یکبار دیگر تشکر می‌کنیم و برایتان آرزوی موفقیت داریم.

پی‌نوشت

۱. البته در حال حاضر به جای دکتر امامی که مدتی است خارج از کشور هستند، جناب آقای دکتر حداد عادل افتخار عضویت هیئت امنا را به ما داده‌اند.
۲. این مراسم هم به نحو شایسته‌ای برگزار و جشن‌نامه‌ای هم به نام ایشان چاپ شد.